

WSTĘP.

SUBSTYTUCJE POLSKICH NAZW OSOBOWYCH W JĘZYKU CHIŃSKIM

Przedmiotem opracowania są funkcjonujące we współczesnym języku chińskim substytucje nazwisk noszonych przez Polaków.

Zagadnienie adaptowania polskojęzycznych antropimów do systemu języka chińskiego jest nad wyraz skomplikowane z co najmniej trzech powodów.

Oczywistą przeszkodę stanowi przede wszystkim fakt całkowitej odmienności języków polskiego i chińskiego oraz systemów pisma, którymi się posługują. Odmienność ta musi nieuchronnie prowadzić do swoistych deformacji materiału językowego. Deformacje te powodują, że chińskie substytucje niekiedy znacznie różnią się od pierwowzorów. Trafna identyfikacja i przyporządkowanie adaptacji do oryginału stają się wówczas niemal niemożliwe.

Kolejnym problemem jest brak spójnego i przejrzystego opisu systemu adaptowania polskich nazw osobowych do języka chińskiego. Takiego zestawu reguł nie opracowano, jak do tej pory, ani po stronie chińskiej ani polskiej¹. Niewątpliwie fakt ten przyczynia się do utrwalenia i pogłębienia zamieszania, które widoczne jest obecnie w sferze chińskich substytucji antropimów polskich.

Należy również pamiętać, że podjęty temat dotyczy zjawiska wielopoziomowego i mającego niezwykle szeroki zasięg. Między językami, którymi posługują się ludzie na całym świecie, stale zachodzi kontakt i – w konsekwencji

¹ O próbie podjętej przez Guo Guorong (1993) – zob. podrozdział 2.2 STAN BADAŃ PROWADZONYCH PRZEZ NAUKOWCÓW CHIŃSKICH.

– wymiana niektórych elementów, m.in. nazw własnych. W dobie globalizacji, komputeryzacji i praktycznie powszechnego dostępu do Internetu, kontakty między językami są o wiele intensywniejsze i częstsze, niż miało to miejsce dawniej. Współcześnie, w okresie otwarcia się Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL) na świat, a Polski na Azję, jesteśmy świadkami bezustannego przepływu informacji, a wraz z nimi nazw własnych, między językami polskim i chińskim. Przepływ ten przyspieszony jest dodatkowo przez rozwój sieci internetowej, dzięki której do języka chińskiego przenikają tysiące polskich nazw osobowych. Niektóre z tak powstałych adaptacji mają szansę zakorzenić się w języku i rozpowszechnić, inne okazują się efemerydami i szybko znikają. Sytuacja ta stawia przed badaczem złożone zadanie uchwycenia i opisanie dynamicznego obrazu, jaki nazwy własne i ich substytucje tworzą na styku obu języków.

Podstawą książki jest rozprawa doktorska obroniona na Wydziale Orientalistycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Składałam serdeczne podziękowania Pani prof. dr hab. Barbarze Czopek-Kopciuch i Panu prof. dr hab. Romualdowi Huszczy, którzy przygotowali wnikliwe recenzje dysertacji i udzielili mi wielu cennych wskazówek naukowych. Promotorką rozprawy była prof. dr hab. Irena Kałużyńska, która podjęła się także trudu zrecenzowania niniejszej pracy. Gorąco dziękuję Pani profesor za nieocenioną pomoc, opiekę i wsparcie.

1.1 CEL OPRACOWANIA

Głównym celem niniejszego opracowania jest zaprezentowanie w sposób ujednolicony współcześnie tworzonych i użytkowanych w języku chińskim adaptacji nazwisk Polaków. W pracy przedstawiono szczegółowo budowę językową takich adaptacji na poziomie konstytuujących je głosek. W opisie uwzględniono komplikacje, jakich następują znaczne różnice systemowe pomiędzy językami polskim i chińskim. Starano się również wskazać i zinterpretować pewne dające się wyodrębnić w toku analizy materiału językowego schematy substytucyjne, a na ich tle uwypuklić i opatrzyć adekwatnym komentarzem nierzadkie w badanym korpusie adaptacji wyjątki od wspomnianych wzorców.

Gruntowny opis przekształceń odnoszących się do głosek stanowi w zamyśle autorki niezbędną bazę dla dalszych badań nad materią chińskich substytucji polskich nazw osobowych. Przedstawione opracowanie traktowane jest wobec tego jako punkt wyjścia do wielopoziomowej analizy zależności zachodzących między polskimi nazwiskami i ich chińskimi substytucjami. Analiza ta ma z kolei doprowadzić do opracowania propozycji całościowego i uniwersalnego systemu adaptowania nazwisk Polaków do języka chińskiego, który będzie stanowił próbę kompromisu pomiędzy wymogami poprawnej wymowy polskiej i przyzwyczajeniami językowymi twórców adaptacji.

1.2 ZAWARTOŚĆ OPRACOWANIA

Na zasadniczą część pracy składają się cztery rozdziały poświęcone odrębnym zagadnieniom. Trzy z nich stanowią obszerny opis teoretyczny kwestii istotnych dla poruszanej tematyki. W ostatnim z rozdziałów zawarto wyniki badań nad chińskimi substytucjami nazwisk polskich wraz z komentarzem.

W rozdziale STAN BADAŃ NAD ADAPTACJAMI POLSKICH NAZW WŁASNYCH nakreślono możliwie najpełniejszy obraz współczesnego stanu polskich i chińskich badań nad obcojęzycznymi adaptacjami antroponimów noszonych przez Polaków.

Podjęta w opracowaniu tematyka wiąże się ściśle z fonetyką języków polskiego i chińskiego oraz systemami pisma, które służą do ich notacji. Zagadnieniom tym poświęcono rozdział ISTOTNE RÓŻNICE POMIĘDZY JĘZYKAMI POLSKIM I CHIŃSKIM. Opisano w nim charakterystyczne cechy języka dawcy i języka biorycy, relewantne dla omawianych kwestii.

W rozdziale NAZWISKA W SYSTEMIE JĘZYKA POLSKIEGO I W JĘZYKU CHIŃSKIM skoncentrowano się na nazwiskach, jako specyficznych antroponimach funkcjonujących w obu systemach językowych. W opisie ujęto krótki rys historycznojęzyczny kategorii nazwiska, jak też odmienne i podobne atrybuty nazwisk noszonych przez Polaków i Chińczyków.

W rozdziale ANALIZA CHIŃSKICH ADAPTACJI NAZWISK POLAKÓW przedstawiono wybrane metody, którymi posługują się badacze w analizie substytucji polskich osobowych nazw własnych. Następnie zaprezentowano wyniki dotychczasowych badań autorki nad występującymi w języku chińskim adaptacjami nazwisk

Polaków. W opisie uwzględniono rezultaty analizy substytucji głosek nazwisk oryginalnych, która następowała w procesie dopasowywania ich do systemu języka przejmującego. Wzięto przy tym pod uwagę także kwestie związane z odmienną w obu językach budową sylab, jak również wpływ stosowanych strategii adaptacyjnych, które przyczyniły się do ostatecznego kształtu badanych substytucji. Wszystkie rozważania opatrzone zostały adekwatnymi przykładami oraz relewantnymi danymi przeprowadzonych analiz procentowych. Rozdział zamykają konkluzje wynikające z badań stanowiących przedmiot opracowania.

Uzupełnienie pracy stanowi aneks 8 LISTA PRZYKŁADOWYCH NAZWISK WRAZ Z ADAPTACJAMI. Wyszczególniono w nim wszystkie przywołane w tekście jako przykłady adaptacje chińskie. Przeporzadkowano je ułożonym alfabetycznie nazwiskom Polaków, które posłużyły za ich podstawę.

1.3 MATERIAŁ BADAWCZY

Poddany analizie materiał badawczy stanowią 1704 chińskie adaptacje 1500 nazwisk noszonych przez Polaków. 1091 substytucji 945 oryginalnych nazw osobowych wykorzystano w opracowaniu jako materiał egzemplifikacyjny. Część spośród tych adaptacji posłużyła jako przykłady dwu-, trzy-, a nawet czterokrotnie. Z tego powodu liczba przytoczonych w całej pracy przykładów sięgnęła 1271.

Adaptacje wyekscerpowane zostały z czterech źródeł.

Największa liczba substytucji nazwisk (1227 adaptacji, tj. 72,01% całego korpusu) pochodzi ze słownika antroponimów *Names of the World's Peoples. Shijie renming fanyi da cidian* 世界人名翻译大辞典 (Guo 1993). Słownik opublikowano w Pekinie w roku 1993. Podstawą do jego kompilacji stały się wydawane od lat 50. XX wieku słowniki imion i nazwisk nosicieli z poszczególnych krajów świata, m.in. z Francji, Hiszpanii, Japonii, Niemiec, Portugalii, Rosji, Rumunii, Wielkiej Brytanii i Włoch. Publikacja zawiera 65 tysięcy imion i nazwisk mieszkańców ponad stu państw i regionów wraz z ich adaptacjami w języku chińskim.

Część słownikową publikacji podzielono na dwie części. W pierwszej z nich zamieszczono 57 tysięcy imion i nazwisk, do których zapisu nie używa się

znaków chińskich². Na część drugą złożyło się 8 tysięcy antroponimów, które zapisuje się (lub zapisywało w przeszłości) znakami chińskimi³.

Słownik zawiera również pięć aneksów. W pierwszym z nich (*Table of the World's Main Languages, Nationalities, Religions and Name Patterns. Shijie geguo ji diqu yuyan, minzu, zongjiao he renming fanyi zhuyao yiju* 世界各国及地区语言, 民族, 宗教和人名翻译主要依据, Guo 1993: 3629–3644) znalazły się podstawowe informacje o językach urzędowych i używanych w poszczególnych państwach i regionach, zamieszkujących je narodowościach oraz głównych wyznaniach. Podano również odnośniki do tabel, na których podstawie tworzono chińskie substytucje antroponimów. Tabele te zamieszczono w drugim z aneksów (*Phonetic Alphabet of 55 Main Languages. 55 zhong yiyin biao* 55 种译音表, Guo 1993: 3645–3700). Dotyczą one 55 wybranych języków, a zawierają sylaby/ fragmenty antroponimów oraz ich chińskie odpowiedniki. W aneksie czwartym (*Common Suffixes to Names. Changjian xingming houzhui* 常见姓名后缀, Guo 1993: 3705–3743) przedstawiono listę najpopularniejszych sufiksów występujących w antroponimach. Każdy sufiks zaopatrzone w informację o języku (lub językach) jego występowania. Aneks piąty (*Of People's Names of Main Nationalities. Bufen guojia (minzu) xingming jianjie* 部分国家(民族)姓名简介, Guo 1993: 3744–3753) obejmuje 42 krótkie noty przynoszące informacje o systemach nazewniczych w poszczególnych językach.

² Ideogramy chińskie (zwane także m.in. sinogramami i hieroglifami) są w niniejszej pracy określane powszechnie stosowanym mianem znaków chińskich. W pierwszej części słownika umieszczono antroponimy wywodzące się m.in. z następujących języków: afrykanerskiego, albańskiego, amharskiego, angielskiego, arabskiego, azerbejdżańskiego, bengalskiego, białoruskiego, birmańskiego, bislama, bułgarskiego, chorwackiego, czeskiego, dandzongka, divehi bas, duńskiego, estońskiego, fidżyjskiego, filipińskiego, fińskiego, flamandzkiego, francuskiego, gilbertańskiego, greckiego, gruzińskiego, hebrajskiego, hindi, hiszpańskiego, indonezyjskiego, irlandzkiego, islandzkiego, katalońskiego, kazachskiego, keczua, khmerskiego, kirgiskiego, komoryjskiego, kurdyjskiego, laotańskiego, litewskiego, łotewskiego, malajskiego, malgaskiego, maltańskiego, mołdawskiego, mongolskiego, nauru, nepalskiego, ngoni, niderlandzkiego, niemieckiego, norweskiego, ormiańskiego, paszto, perskiego, polskiego, portugalskiego, rosyjskiego, rumuńskiego, rundi, samońskiego, sango, serbskiego, słowackiego, somalijskiego, srańskiego, suahili, swazi, syngaleskiego, szwedzkiego, tadżyckiego, tajskiego, tettum, tok-pisin, tswana, tonga, tureckiego, turkmeńskiego, ukraińskiego, urdu, uzbeckiego, węgierskiego i włoskiego. Nazwy języków przytoczono za: Majewicz 1989.

³ Są to imiona i nazwiska noszone m.in. przez Japończyków, Koreańczyków, Singapurczyków, Wietnamczyków, przedstawicieli chińskich mniejszości narodowych i diaspory chińskiej poza ChRL oraz użytkowników języków min i yue. Do grupy tej włączono również zlatynizowane imiona i nazwiska mieszkańców Hongkongu, Makau i Tajwanu.

Dwoma kolejnymi źródłami substytucji nazwisk stały się publikacje papierowe poświęcone polskiej prozie i poezji.

Pierwsza z nich to praca o tytule *Literatura polska* (*Bolan wenxue* 波兰文学), wydana w 1999 roku w Pekinie (Yi 1999). Opisano w niej dzieje literatury polskiej od wieku X do początku lat 90. XX wieku. Z publikacji tej wyekscerpowano 102 adaptacje nazwisk (tj. 5,99% całego materiału).

Druga praca to *Antologia XX-wiecznej poezji polskiej* (*Bolan ershi shiji shixuan* 波兰二十世纪诗选, Yi 1992). Jest to zbiór 127 utworów 24 współczesnych poetów polskich, który ukazał się w 1992 roku w Szanghaju. Dostarczył on 23 substytucji nazwisk (czyli 1,35% całego korpusu).

Ostatnim źródłem materiału badawczego są różnorodne strony internetowe, z których zaczerpnięto 352 adaptacje (tj. 20,66% całości materiału) 234 nazwisk Polaków. Adaptacje wyekscerpowano z 62 stron internetowych. Znalazły się wśród nich serwisy informacyjne, portale poświęcone rozrywce, sportom i literaturze oraz oficjalne strony chińskich organów rządowych. Adresy sześciu stron internetowych, z których pochodzi 10 lub więcej substytucji zamieszczono w BIBLIOGRAFII. Przy każdym adresie podano krótki opis charakteru strony, do której się odnosi oraz liczbę wyekscerpowanych z niej adaptacji w nawiasie okrągłym.

Przy doborze adaptacji nie brano pod uwagę genetycznej polskości/obcości oryginalnego nazwiska. Kryterium nie stanowiła również zgodność nazwiska z zasadami wymowy lub pisowni polskiej. Większość nazwisk, których substytucje stały się przedmiotem przedstawionych badań spełnia te wymogi, zanotowano jednak również stosunkowo nieliczne wyjątki (np. nazwa osobowa ‘Balazs’).

Wszystkie składające się na materiał badawczy nazwiska znalazły się w *Słowniku nazwisk współcześnie w Polsce używanych* Kazimierza Rymuta (1992–1994)⁴. Ta dziesięciotomowa praca zawiera ponad 400 tysięcy nazwisk wyekscerpowanych z danych zgromadzonych do końca 1990 roku przez Rządowe Centrum Informacyjne PESEL. Słownik przynosi informacje o tym, ile razy poszczególne nazwiska odnotowano w banku danych i jaka była frekwencja ich występowania w ówczesnych 49 województwach Polski. Występowanie we

⁴ Wyjątek stanowią nazwiska ‘Bąk’ i ‘Bąkowski’, których w słowniku nie odnaleziono. Wydaje się, że brak ten jest wynikiem błędu technicznego, który mógł wystąpić w czasie przygotowania publikacji do druku. Ostatnią pozycją na s. 219 t. 1 jest bowiem nazwisko ‘Bağrad’, s. 220 zaś otwiera nazwisko ‘Bąmska’.

wspomnianym słowniku nazwisk stanowiących materiał badawczy dowodzi, że są one rzeczywiście przez Polaków użytkowane, i to dokładnie w takich formach graficznych, jakie posłużyły za podstawę chińskich adaptacji.

Autor zestawienia zmuszony był do przeprowadzenia redukcji obfitego materiału, który miał zostać włączony do publikacji. W tym celu uciekł się do trzech sposobów.

Po pierwsze, zdecydował się na usunięcie form jednoznacznie błędnych i zniekształconych, pozostawiając równocześnie zapisy wątpliwe ocenie użytkownika.

Po drugie, w słowniku nie znalazła się część nazwisk wyraźnie obcych i nie wykazujących cech polonizacji językowej lub choćby graficznej.

Po trzecie zaś, połączono formy męskie i żeńskie nazwisk zakończonych na *-cki/cka*, *-dzki/dzka* i *-ski/ska*. Przykładowo, nazwiska ‘Kowalski’ i ‘Kowalska’ można odnaleźć w słowniku pod jednym, wspólnym hasłem ‘Kowalski’. Informacja ta jest ważna dla niniejszej pracy, ponieważ w badanym na jej potrzeby materiale znalazły się 123 substytucje (czyli 7,22% całego korpusu) 116 nazwisk, które zaliczają się do żeńskich nazw osobowych (np. ‘Cegielska’). 982 (57,63%) spośród pozostałych adaptacji 872 nazwisk mogą być, pod względem formalnym, użytkowane zarówno przez mężczyzn, jak i kobiety (np. ‘Adamczyk’). 599 antroponimów (35,15%) to substytucje 512 nazwisk, których nosicielami są mężczyźni (np. ‘Acedański’).

1.4 UWAGI TECHNICZNE

(1) Dla wszystkich chińskich nazw osobowych i innych wyrazów chińskich, które znalazły się w niniejszym tekście, przyjęto wymowę w języku oficjalnym ChRL, tj. we współczesnym standardowym języku chińskim (ang. *Modern Standard Chinese*, chiń. *Pǔtōnghuà* 普通话).

(2) Znaki chińskie zanotowano w systemie uproszczonym, obowiązującym w ChRL. Zdecydowano się na takie rozwiązanie, ponieważ ogromna większość badanych adaptacji została zapisana przez ich twórców znakami uproszczonymi. W procesie upraszczania znaków chińskich częstą praktyką było przyporządkowywanie kilku formom tradycyjnym zaledwie jednej formy uproszczonej. Wtórne zanotowanie substytucji w systemie tradycyjnym wymagałoby wobec tego dokonywania arbitralnych wyborów znaków, czego starano się uniknąć.

Z kolei wyrazy zapisane oryginalnie w systemie tradycyjnym zanotowano znakami uproszczonymi, kierując się potrzebą zachowania w całej pracy jednolitego systemu zapisu.

(3) W całym opracowaniu przyjęto zasadę każdorazowego ilustrowania omawianych zjawisk co najmniej jednym przykładem, a maksymalnie dziesięcioma. Kierując się potrzebą wprowadzenia jednolitego standardu, liczbę przytoczonych przykładów uzależniono od częstotliwości występowania opisanych zjawisk w materiale badawczym. Frekwencja danego zjawiska przekłada się na liczbę przywołanych przykładów następująco: 1–5 wystąpień – 1 przykład; 6–10 wystąpień – 2 przykłady; 11–20 wystąpień – 3 przykłady; 21–40 wystąpień – 4 przykłady; 41–60 wystąpień – 5 przykładów; 61–80 wystąpień – 6 przykładów; 81–100 wystąpień – 7 przykładów; 101–120 wystąpień – 8 przykładów; 121–140 wystąpień – 9 przykładów; 141 i więcej wystąpień – 10 przykładów.

(4) Nazwiska Polaków i ich chińskie substytucje, które posłużyły jako przykłady, zapisano w jednolitych pod względem formalnym, numerowanych hasłach. Każdy przykład poprzedza odpowiedni numer w nawiasie kwadratowym []. Na pierwszym miejscu hasła umieszczono powszechnie użytą, ortograficzną notację oryginalnego nazwiska. Obok, w nawiasie kwadratowym, znalazł się zapis nazwiska w Międzynarodowym Alfabcie Fonetycznym, w postaci zastosowanej w *Słowniku wymowy polskiej* (Karaś & Madejowa 1977). Adaptacje oddziela od nazwisk znak myślnika –. Pierwszą z dwóch zlatynizowanych form substytucji podano w Chińskim Alfabcie Fonetycznym (chiń. *Hànyǔ pīnyīn* 汉语拼音), wraz z oznaczeniami graficznymi poszczególnych tonów. Jeśli znak chiński może być odczytany na kilka sposobów, to w przykładzie zawarte są wszystkie możliwe warianty sylabiczne, oddzielone od siebie prawymi ukośnikami /. Jeżeli sylaba, którą zapisuje się konkretnym znakiem chińskim, może być odczytana w kilku różnych tonach, to w przykładzie również uwzględnia się wszystkie warianty tonalne, oddzielone od siebie prawymi ukośnikami. Dla oznaczenia tonów przyjęto powszechnie stosowany zestaw czterech znaków diakrytycznych, umieszczanych nad literami zapisującymi samogłoski lub, w przypadku dyftongów tryftongizowanych, półsamogłoski. Przykładowo, sylaba *ma* zapisana w każdym z tonów wygląda następująco: *mā* (ton równy), *má* (ton wzrastający), *mǎ* (ton falujący) i *mà* (ton opadający). Druga zlatynizowana forma adaptacji, umieszczona w nawiasie kwadratowym, zanotowana jest w Międzynarodowym Alfabcie Fonetycznym zgodnie z zasadami, które przyjął Paul Krato-

chvíl w pracy *The Chinese Language Today. Features of an Emerging Standard* (1968), jednak bez graficznych oznaczeń tonów. Zarówno oryginalne nazwiska, jak też ich substytucje, zostały podzielone na sylaby, co zaznaczono graficznie za pomocą dywizów -. Kolejną pozycję zajmuje zapis adaptacji znakami pisma chińskiego. Hasło zamyka, ujęty w nawias okrągły (), odsyłacz do bibliografii wraz z numerem strony, z której przykład został zaczerpnięty. Jeżeli przykład pochodzi z Internetu, to fakt ten zaznaczono za pomocą litery ‘I’ w nawiasie okrągłym. Przykładowe hasło ma wobec tego postać następującą: [1] Haj-to [xaj-tɔ] – Hā/Hǎ/Hà-jí-tuō [xa-tei-t‘uo] 哈吉托 (I).

Nieco odmienne zasady zastosowano w aneksie. Hasła ułożono w nim alfabetycznie. Układ każdego z haseł jest następujący: zapis ortograficzny nazwiska, które stało się źródłem adaptacji; ujęta w nawias kwadratowy notacja fonetyczna nazwiska oryginalnego; oddzielona myślnikiem i podzielona na sylaby dywizami, zlatynizowana forma substytucji w Chińskim Alfabetcie Fonetycznym z oznaczeniami graficznymi poszczególnych tonów, zawierająca wszystkie warianty sylabiczne i tonalne oddzielone ukośnikami; zapis adaptacji Międzynarodowym Alfabetem Fonetycznym w nawiasie kwadratowym; zapis substytucji znakami chińskimi. W obrębie poszczególnych haseł ujęto wszystkie wykorzystane w tekście adaptacje i nadano im układ alfabetyczny. W przypadku, gdy sylaby inicjalne w poszczególnych substytucjach różnią się tylko tonami, ułożono je według ogólnie przyjętej kolejności tonów (równy, wzrastający, falujący, opadający). Przykładowe hasło ma zatem kształt następujący: Hajto [xajtɔ] – Hā/Hǎ/Hà-jí-tuō [xa-tei-t‘uo] 哈吉托; Hā/Hǎ/Hà-jié-tuō [xa-teie-t‘uo] 哈杰托; Hā/Hǎ/Hà-yī-tuō [xa-ji-t‘uo] 哈伊托; Hǎi-tuō [xai-t‘uo] 海托.

(5) Wyrazy chińskie (poza substytucjami i wyrazami/morfemami stanowiącymi ich fragmenty) zanotowano w Chińskim Alfabetcie Fonetycznym z graficznymi oznaczeniami tonów i znakami chińskimi. Dane bibliograficzne chińskich publikacji zapisano Chińskim Alfabetem Fonetycznym bez graficznych oznaczeń tonów i znakami chińskimi.

(6) Jeżeli publikacja posiada tylko tytuł chiński, to w bibliografii umieszczony jest, w nawiasie okrągłym, jego przekład na język polski.

(7) Odnośniki bibliograficzne w tekście ujęte są w nawiasy okrągłe i mają następujący układ: nazwisko autora/redaktora, rok wydania i/lub numer strony/numery stron. Jeżeli publikacja ma dwóch lub więcej autorów/redaktorów, to ich nazwiska połączone są w odnośniku znakiem &.

(8) Autor/redaktor przywołany w opracowaniu po raz pierwszy jest wymieniony z imienia i nazwiska. Przy każdym kolejnym przywołaniu podano inicjał imienia i nazwisko. Autorzy/redaktorzy chińscy wymienieni są każdorazowo z nazwiska i imienia. Uwaga ta nie dotyczy odnośników bibliograficznych, w których przywołano tylko nazwiska autorów/redaktorów prac.

(9) Kursywą zapisano w tekście głównym tytuły publikacji, obce słowa oraz digrafy, trigrafy i pojedyncze litery.